

РЕЦЕНЗІЯ

доктора педагогічних наук, професора

Комар Ольги Анатоліївни

на дисертацію Мельничук Віти Олександрівни

«Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності»,

подану до захисту на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю

011 Освітні, педагогічні науки

Актуальність теми наукової роботи та її зв'язок із галузевими науковими програмами.

У представленій науковій роботі автором слушно наголошено на тому, що сучасний вектор розвитку української освіти невіддільний від процесів глобальної цифровізації. Це вимагає докорінного переосмислення професійної підготовки вчителя початкових класів, де медіаосвітня складова стає не додатковим, а базовим елементом фаховості. Рецензоване дослідження зосереджене на розв'язанні гострої проблеми – підготовці педагога, здатного навчити молодших школярів критично сприймати інформацію та безпечно діяти в медіапросторі.

Автором аргументовано доведено, що в умовах Нової української школи вчитель стає ключовим суб'єктом формування медіаімунітету дитини. Актуальність обраного напрямку підсилюється аналізом чинної нормативно-правової бази, зокрема Професійного стандарту 2024 року, де медіаосвітня компетентність чітко визначена як обов'язкова трудова функція. Особливу цінність роботі надає те, що вона не просто констатує важливість медіаграмотності, а пропонує конкретні шляхи модернізації навчання майбутніх педагогів у закладах вищої освіти.

Актуальність досліджуваної наукової проблеми простежується і на тлі низки суперечностей, виявлених дисертанткою між:

- суспільною потребою у вчителях початкової школи, здатних педагогічно доцільно, безпечно й критично застосовувати медіаосвітні технології в умовах цифрового середовища, та недостатнім рівнем сформованості їхньої готовності до такої діяльності у процесі фахової підготовки;

- вимогами нормативно-правових документів щодо формування інформаційно-цифрової та медіакомпетентності педагогів і обмеженою реалізацією цих вимог у змісті, формах і методах професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи;

- потребою інтеграції медіаосвітніх технологій у професійну діяльність учителя початкової школи та відсутністю цілісної науково обґрунтованої моделі й педагогічних умов формування готовності майбутніх педагогів до їх застосування;

- зростанням ролі медіаосвіти у формуванні критичного мислення, медіаграмотності й безпечної поведінки молодших школярів та недостатньою підготовленістю майбутніх учителів до педагогічно виваженої роботи з медіаконтентом.

Попри значну кількість праць у галузі загальної педагогіки, у дослідженні Мельничук В. О. справедливо зауважено на дефіциті комплексних розробок, які б системно описували педагогічні умови формування готовності вчителя до використання медіатехнологій саме в початковій ланці. Робота заповнює цю наукову нішу, пропонуючи авторське бачення структури та змісту медіаосвітньої підготовки.

З огляду на викладене, дисертаційне дослідження є своєчасним, теоретично обґрунтованим та має вагоме значення для реалізації державних стратегій розвитку вищої та початкової освіти в Україні.

Найбільш істотні наукові результати, що містяться в дисертації.

Дисертаційне дослідження має завершений характер, відзначається цілісністю та логічною послідовністю викладу матеріалу. Авторці вдалося охопити ключові аспекти підготовки сучасного педагога, що відображено у структурі роботи, яка складається з трьох розділів, де послідовно розкрито теоретико-методологічні та практичні засади досліджуваної проблеми.

У результаті проведеного дослідження дисертанткою досягнуто таких суттєвих результатів:

- уточнено зміст поняття «готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності»;
- визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій;
- розроблено й апробовано модель формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності;
- обґрунтовано й експериментально перевірено педагогічні умови формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій;
- удосконалено зміст, форми та методи формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності.

Нові факти, одержані здобувачем. Дисертація Мельничук В. О. є ґрунтовним теоретико-методологічним дослідженням. Оцінюючи науковий внесок авторки, варто виокремити результати, що мають вагому новизну та розширюють уявлення про підготовку сучасного вчителя.

Цінною для теорії та методики професійної освіти є розробка структурно-функціональної моделі формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності. Модель базується на взаємозв'язку цільового, змістового, операційно-діяльнісного та результативного блоків і дозволяє системно реалізувати процес підготовки студентів.

В теоретичному аспекті, важливим здобутком є обґрунтування чотирьох педагогічних умов формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності.

Важливим результатом у прикладному аспекті є розробка навчально-методичного забезпечення, що орієнтоване на підготовку майбутніх педагогів до використання медіаосвітніх технологій. Зокрема, йдеться про впровадження

авторського елективного курсу «Медіаосвіта та медіаграмотність» та посібника, що забезпечують перехід від теоретичного вивчення медіа до їх професійного застосування в початковій школі.

Заслуговує на увагу уточнена в роботі сутність базових понять, таких як «медіаосвітні технології» та «готовність майбутніх учителів до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності», а також визначені критерії (мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-методичний, діяльнісно-творчий та оцінно-корекційний) для діагностики рівнів цієї готовності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації.

Ознайомлення з текстом дисертаційного дослідження Мельничук В. О. дає підстави стверджувати про наукову достовірність отриманих автором результатів. У процесі роботи дисертанткою опрацьовано значний обсяг наукових джерел (198 найменувань, із яких 13 – іноземними мовами), що стало основою для формування власного підходу до розв'язання досліджуваної проблеми. Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій забезпечується достатньою теоретичною базою, системним і критичним аналізом наукових праць та логічною послідовністю викладу матеріалу, що загалом не викликає зауважень.

Значення для науки і практики отриманих автором результатів.

Дисертаційна робота Мельничук В. О. містить нові, раніше не захищені наукові положення, а обґрунтовані результати в сукупності розв'язують актуальне наукове завдання.

Матеріали дослідження можуть бути використані для діагностики та формування готовності майбутніх учителів до застосування медіаосвітніх технологій, оновлення змісту фахових дисциплін, організації науково-дослідної роботи здобувачів, а також у системі підвищення кваліфікації педагогічних кадрів і практичній діяльності вчителів початкової школи.

Результати дослідження впроваджено в освітній процес Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 2071/01 від 30.12.2025 р.), Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (довідка № 53/25 від 19.12.2025 р.), Університету Григорія Сковороди в Переяславі (довідка № 1826 від 25.12.2025 р.), Полтавського національного педагогічного університету імені В.Г.Короленка (довідка № 4219/01-50/02 від 30.12.2025 р.), Черкаського національного університету імені Богдана Хмельницького (довідка № 270/01-11 від 4.02.2026 р.).

Експериментальну базу дослідження на різних його етапах склали 382 здобувачі вищої освіти.

Рекомендації щодо використання результатів і висновків дисертації

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в розробці та впровадженні в освітній процес ЗВО методики діагностування рівнів готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності; в оновленні змісту фахових дисциплін («Вступ до спеціальності», «Методика навчання природничої, громадянської та історичної освітніх галузей у початковій школі», «Методика навчання інформатичної освітньої галузі в початковій школі», інтегрований

курс «Дитяча література з методикою навчання літературного читання», «Інформаційно-комунікаційні технології в початковій освіті», «Методика навчання соціальної та здоров'язбережувальної освітньої галузі»); розробці й упровадженні в освітній процес педагогічних ЗВО авторської навчальної програми дисципліни за вибором «Медіаосвіта та медіаграмотність»; розроблено та впроваджено навчально-методичний посібник «Медіаосвіта та медіаграмотність», спрямований на систематизацію та поглиблення знань майбутніх учителів початкової школи у сфері медіаосвіти й медіаграмотності та формування їхньої готовності до педагогічно доцільного застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертаційна робота має чітку та логічну структуру. Матеріал викладено послідовно, що забезпечує повне розкриття теми дослідження, досягнення поставленої мети та виконання визначених завдань. За своїм змістом і оформленням дисертація відповідає вимогам, які висуваються до дисертацій на здобуття ступеня доктора філософії.

Вступ дисертації оформлено відповідно до встановлених вимог. У ньому послідовно представлено обґрунтування актуальності теми, сформульовано мету й завдання дослідження, визначено його об'єкт, предмет, методологічні засади, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У першому розділі дисертації розкрито теоретичні засади формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності. Авторкою проаналізовано наукові джерела з досліджуваної проблеми, узагальнено наукові підходи до її розв'язання, уточнено зміст основних понять і обґрунтовано власне бачення ключових положень дослідження.

Важливим результатом теоретичного аналізу є уточнення змісту базових понять дослідження. Поняття «професійна діяльність вчителя початкової школи» у роботі трактовано як динамічну систему педагогічних дій, спрямовану на організацію безпечного та розвивального освітнього середовища й таку, що передбачає гармонійну інтеграцію традиційних методик і новітніх технологій з метою забезпечення всебічного розвитку особистості молодшого школяра.

«Медіаосвітні технології» у межах даного дослідження розглядаються як сукупність методів і засобів створення, добору та використання медіаконтенту в освітньому процесі з застосуванням цифрових технологій, що забезпечує підвищення ефективності професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи та формування їхньої готовності до медіаосвітньої діяльності.

«Готовність майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій» трактовано як інтегративну якість особистості, що охоплює сукупність професійно значущих знань, умінь, навичок і особистісних характеристик (зокрема когнітивних, операційних, мотиваційно-ціннісних, рефлексивних, комунікативно-організаційних, медіаінформаційних, безпекових та креативно-інноваційних).

У межах дослідження запропоновано та обґрунтовано авторське трактування поняття «формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності» як цілеспрямований, цілісний, системний, динамічний процес набуття здобувачами вищої освіти інтегрованого комплексу професійних знань, умінь, навичок та особистісних якостей, необхідних для ефективної організації та реалізації освітнього процесу в змішаному форматі із застосуванням медіаосвітніх технологій.

У другому розділі дисертації розкрито підходи до діагностики готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності. Обґрунтовано критерії, показники та рівні її сформованості, а також здійснено аналіз результатів діагностичного етапу. Виокремлені мотиваційно-аксіологічний, когнітивно-методичний, діяльнісно-творчий та оцінно-корекційний критерії відображають основні аспекти досліджуваного феномена. Розроблена рівнева характеристика (початковий, середній, достатній, високий рівні) у поєднанні з визначеними показниками дала змогу здійснити цілісну оцінку стану сформованості готовності та визначити напрями її розвитку.

У третьому розділі дисертації теоретично обґрунтовано та експериментально реалізовано комплекс педагогічних умов, спрямованих на формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності.

У межах дослідження розроблено структурно-функціональну модель формування готовності як відкриту систему, що охоплює цільовий, змістовий, операційно-діяльнісний і результативний блоки. Її теоретико-методологічне підґрунтя становить система сучасних наукових підходів, орієнтованих на забезпечення цілісності та системності процесу професійної підготовки.

Отримані результати експериментального дослідження підтвердили ефективність визначених педагогічних умов. Їх упровадження забезпечило позитивну динаміку у формуванні всіх компонентів готовності майбутніх учителів початкової школи, що проявилось у підвищенні рівня мотивації, поглибленні теоретичної підготовки та вдосконаленні практичних умінь роботи з медіаконтентом. Водночас відзначено зменшення частки здобувачів із низьким рівнем сформованості готовності.

Загалом, аналіз змісту дисертаційної роботи Мельничук В. О., її вихідних положень і отриманих результатів засвідчив системний, завершений і самостійний характер проведеного дослідження.

Дискусійні положення та зауваження до змісту дисертації. В цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення дисертаційної роботи, висловимо деякі зауваження та побажання дискусійного характеру:

1. У підрозділі 1.1, у ході огляду стану розробленості проблеми дослідження в науковій літературі, авторка переважно зосереджується на досягненнях вітчизняних науковців. Однак, робота могла б бути більш повною, якби дисертантка дослідила наявність здобутків у закордонних наукових працях, присвячених формуванню готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності.

2. У дисертації ґрунтовно описано роботу з автентичним медіаконтентом, проте, на наш погляд, робота лише виграла б від ширшого висвітлення можливостей використання технологій штучного інтелекту як одного з інструментів розвитку медіаграмотності майбутніх учителів.

3. У дослідженні приділено увагу безпеці медіапростору, проте в контексті реалізації педагогічних умов доцільно було б ширше висвітлити потенціал сучасних онлайн-платформ та інтерактивних сервісів як засобів формування медіакомпетентності студентів.

4. У третьому розділі дисертації, де представлено результати перевірки ефективності визначених педагогічних умов, робота лише виграла б від більш розлогого ілюстрування результатів формувального етапу експерименту конкретними прикладами з практичної діяльності студентів, що дозволило б глибше розкрити прикладний аспект реалізації визначених педагогічних умов.

Проте висловлені зауваження і побажання не знижують загальної високої оцінки проведеного дослідження.

Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових працях.

Відзначаємо відповідність чинним вимогам публікацій дисертантки, які не тотожні за змістом. Результати дослідження висвітлено у 24 (3 – у співавторстві) публікаціях автора, серед яких 7 відображають основні наукові результати дослідження, 16 – апробаційного характеру, 1 – додатково відображає наукові результати дослідження.

Аналіз публікацій Мельничук В. О. засвідчує, що наукові положення, висновки та рекомендації, отримані в результаті проведеного дослідження, достатньо повно відображені у друкованих працях, що свідчить про належний рівень їх апробації.

Оцінка мови і стилю викладення матеріалу дисертації. Дисертацію викладено українською мовою. Структура дисертації та стиль її подання відповідають вимогам, побудова логічна. Цифровий матеріал структуровано в таблицях та рисунках, що полегшує сприйняття змісту матеріалу.

У тексті дисертації відсутні текстові запозичення без посилання на джерело (звіт про перевірку Similarity).

Відповідність змісту дисертації спеціальності, з якої вона подається до захисту. Зміст дисертаційної роботи відповідає предметній області спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки.

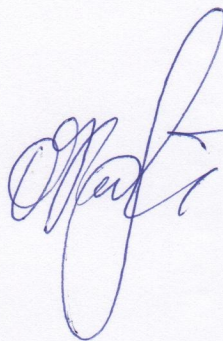
Висновок про відповідність дисертації вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії».

Аналіз змісту наданої на рецензування дисертаційної роботи та опублікованих праць дає підстави зробити висновок, що дисертація Мельничук В.О. «Формування готовності майбутніх учителів початкової школи до застосування медіаосвітніх технологій у професійній діяльності», подана на здобуття ступеня доктора філософії зі спеціальності 011 Освітні, педагогічні науки, є завершеною роботою, яка виконана в логічній послідовності, охоплює поставлену наукову проблему та відповідає вимогам наказу МОН України № 40 від 12.01.2017 р. «Про затвердження вимог до оформлення дисертації» (зі

змiнами) та «Порядку присудження ступеня доктора фiлософiї та скасування рiшення разової спецiалiзованої вченої ради закладу вищої освiти, наукової установи про присудження ступеня доктора фiлософiї» (Постанова Кабiнету Мiнiстрiв України вiд 12.01.2022 р. № 44), а її авторка заслуговує на присудження ступеня доктора фiлософiї зi спецiальностi 011 Освiтнi, педагогiчнi науки.

Рецензент:

професор кафедри початкової освiти
Уманського нацiонального унiверситету,
доктор педагогiчних наук, професор

Ольга КОМАР